

1.2 Оценяване на данни, информация и дигитално съдържание

ЛЕКЦИОНЕН МАТЕРИАЛ

В тази тема ще научите:

- Повече за структурата на уеб сайтовете.
- Какви са различните видове уеб сайтове.
- Как да разпознавате достоверна информация в Интернет.

СЪДЪРЖАНИЕ

1	Структура на интернет адрес	1
1.1	Видове уеб сайтове според мрежовия протокол за достъп	2
1.2	Видове уеб сайтове според домейна.....	2
1.3	Видове уеб сайтове според съдържанието	3
2	Достоверна информация в Интернет	4
2.1	Добри практики.....	5
3	ИЗТОЧНИЦИ.....	6

1 СТРУКТУРА НА ИНТЕРНЕТ АДРЕС

За да намерим и отворим уеб сайт, трябва да заредим неговия адрес в Интернет. Адресът е уникален за всеки сайт и всяка страница от него, и се изписва в адресното поле на браузъра. Структурата на интернет адреса се състои от няколко ключови компонента, които заедно образуват т. нар. URL (съкращение от Uniform Resource Locator, универсален указател на ресурс).

URL обикновено се състои от три части:

- Името на мрежовия протокол, който ще се използва за достъп до ресурса
- Името на компютъра (сървър), на който се намира ресурсът
- Името на самия ресурс, изписано като път (йерархична последователност, която указва мястото на ресурса). Пътят може да бъде и празен

Пълният формат на URL е следният (частите със сива подложка са задължителни):

протокол : // [потребител [:парола] @] **сървър** [: порт] [/път [?параметри] [#фрагмент]]

За по-голяма яснота ще разгледаме структурата на URL адреса върху следния пример:

<https://en.wikipedia.org/wiki/URL>

1. **Протокол за достъп** – определя начина на достъп до ресурса и винаги е следван от двоеточие и две наклонени черти
2. **Домейн име** – нарича се още домейн от второ ниво и съдържа името на домейна на сървъра, т.е. името, с което е разпознаваем сървъра в интернет пространството. Често това е и името на самия уеб сайт, с което той е известен
3. **Домейн област** – нарича се още домейн от първо ниво (Top Level Domain, TLD) и, макар че се изписва последна, е най-важна част от името на сървъра. Домейн областта е унифицирано разширение (подобно на разширенията за файлове) и всяка домейн област има конкретно значение и приложение. Едно и също име на домейн може да се регистрира в няколко различни домейн области
4. **Поддомейн** – подобласт в домейна, представлява домейн от трето ниво. Поддомейнът от трето ниво на повечето сайтове, които имат такъв, е www. (съкратено от World Wide Web)
5. **Път** – определя пътя за достъп до ресурса, който е зареден в браузъра
6. Ресурс – името на файла на ресурса, като файл може е и всяка уеб страница. В посочения пример това е уеб страница URL

1.1 ВИДОВЕ УЕБ САЙТОВЕ СПОРЕД МРЕЖОВИЯ ПРОТОКОЛ ЗА ДОСТЪП

Мрежов протокол е първата и задължителна част от интернет адреса. Представлява система от стандартни правила за обмяната на информация между компютри, които са свързани в една мрежа, по начин, който да гарантира успешната връзка.

Най-добре познатата сфера на употреба на мрежовите протоколи е Интернет. В списъка по-долу са изброени най-често употребяваните такива:

- Протоколи за отваряне на уеб страници:
 - HTTP – протокол за предаване на хипертекстови файлове
 - HTTPS – протокол за защитено предаване на хипертекстови файлове (S идва от Secure - сигурен, защитен, безопасен). Това е най-разпространеният протокол в съвременния Интернет
- Протоколи за сваляне на данни:
 - FTP — протокол за предаване на файлове;
 - FTPS — протокол за защитено предаване на файлове; по аналогия с HTTPS
- Протоколи за електронна поща:
 - POP3 — пощенски протокол за едностранно извличане на пощата от сървъра. Включва основните настройки за достъп до сървъра с пощата и идентификацията пред него
 - IMAP — протокол за интерактивен достъп до електронна поща. Синхронизира локалното със сървърното съдържание. . Включва основните настройки за достъп до сървъра с пощата и идентификацията пред него
 - SMTP — протокол за изпращане на поща. Включва основните настройки за достъп до изпращащия сървър и идентификацията пред него

1.2 ВИДОВЕ УЕБ САЙТОВЕ СПОРЕД ДОМЕЙНА

Името на уеб сайта е част от неговия URL адрес и се образува, като минимум, от домейн от първо и от второ ниво. Всеки уеб сайт има собствено име, което трябва да отговаря на определени изисквания и да бъде регистрирано в специален регистър, за да се осигури неговата уникалност и да се избегне вероятността от дублиране. Регистрацията на домейн е платена услуга, за която се дължи годишна такса. Изборът на домейн става след проверка в търсачка за домейни дали името е свободно.

Докато домейнът от второ ниво може да е изключително разнообразен, то домейнът от първо ниво се влияе от съдържанието на сайта, предназначението му, целевата аудиторията, локацията на посетителите и тн. Домейните от първо ниво се записват като две- или трибуквени съкращения. Всяко има конкретно значение, като в таблицата по-долу са изброени основните такива:

Име	Предназначение	Какво означава
com	използва се предимно от фирми, занимаващи се с търговия и услуги	Commercial/ комерсиален
edu	Образователен; използва се от организации в сферата на образованието и науката	Educational/ образователен
gov	Правителствен. Запазен за уеб страниците на държавните институции. Често се комбинира и с домейна от първо ниво с код на съответната държава	Government/ Правителствен
int	международен	international
net	мрежов (компани, занимаващи се с глобални мрежи и интернет доставчици, както и частни лица или малки компании)	Network/ мрежа
org	нетърговски (организации с идеална и нестопанска цел)	Organization/ организация
biz	Бизнес, предназначен за фирми	Business/ бизнес
info	Информационен, предназначен за информационни портали	informational / информационен

Освен изброените в таблицата домейни с общо предназначение, има и регистър с домейни от първо ниво с двубуквен код за всяка държава. Домейнът за България е **.bg**, което показва, че собственикът му е с дейност в България. Европейският съюз, въпреки че не е отделна държава, е с обособена териториална граница и също има двубуквен домейн – **.eu**.

1.3 ВИДОВЕ УЕБ САЙТОВЕ СПОРЕД СЪДЪРЖАНИЕТО

Има много видове уебсайтове, които могат да бъдат класифицирани по различни начини според информацията, която съдържат. Няма ясна единна класификация, но по-долу са изброени няколко възможни категории:

- Корпоративен сайт – сайт, който осигурява информация за фирма, организация или услуга.
- Интернет портал – сайт, който служи за отправна точка към различни други сайтове в интернет
- Медиен портал (новинарски сайт) – сайт, който предоставя главно новини, репортажи, съобщения за събития, прогнози... Такива сайтове непрекъснато се обновяват с добавяне на актуално съдържание.
- Електронен магазин – сайт, който служи за продажба на стоки по интернет
- Продуктов сайт – сайт, който предоставя онлайн продукт или услуга.
- Търсачка – сайт, който осигурява обща информация и служи за намиране на други сайтове
- Информационен портал – сайт, в който е събрана информация за конкретна тема.
- Сайт за обяви – уеб базирана платформа за публикуване, четене и отговор на обяви в различни рубрики

- Сайт за запознанства – сайт, в който самотните хора си уговарят срещи
- Социална мрежа – сайт за общуване с други хора и общности в Интернет. Социалните мрежи предоставят възможност за регистриране на личен профил, в който можете да споделяте информация за себе си, да се свързвате с други хора и да общувате с тях в реално време чрез съобщения и коментари
- Блог – сайт, който представлява личен дневник. Състои се от отделни статии, които се публикуват неперiodично и могат да позволяват коментари. Блоговете са на най-разнообразни теми и често се поддържат от един човек или малка група хора.
- Форум – сайт, в който хора дискутират на различни теми. С навлизането на социалните мрежи форумите загубиха популярност, но все още се използват
- Огледален сайт – сайт, който е точно копие на друг сайт, но функционира под различен домейн

ЗАДАЧА 1 Упражнете разпознаване на структурата на сайтовете със следните няколко примера. Отворете всеки от веб сайтовете и попълнете в таблицата данните за тях:

Веб сайт	Запишете домейна от първо ниво	Запишете мрежовия протокол	Опишете със свои думи типа на сайта
https://bg.wikipedia.org/wiki/HTTPS			
http://forum.cvetq.info/			
https://www.rabota.bg/search.php			
https://www.focus-news.net/			
https://kaksepishe.com			

2 ДОСТОВЕРНА ИНФОРМАЦИЯ В ИНТЕРНЕТ

В Интернет има много информация и често е трудно да прецените дали намерената от вас е достоверна. Тъй като на практика всеки може да споделя информация онлайн, няма гаранция дали дадената споделена информация е вярна.

Невярна информация понякога се публикува и разпространява умишлено с цел подвеждане на аудиторията, тъй като авторите получават финансови или политически облаги. Такава информация често се нарича със събирателния термин „фалшиви новини“. Това са новини, които са „изцяло измислени с цел да заблудят аудиторията“. Фалшивите новини имат различни основни цели:

- Увеличаване на посещаемостта на даден сайт с цел реализиране на печалба от реклама - всяко последване на връзка и влизане в сайта увеличава трафика му, както и вероятността потребителят да последва връзката към реклама, показана в сайта. Често се използват привличащи погледа емоционални заглавия или изцяло измислени новинарски истории, за да се увеличи четимостта и споделянето.
- Влияние върху общественото мнение и увеличението на политическото напрежение – противоречивата информация за даден факт или събитие води до разделение в обществото.
- Шега – съществуват цели интернет страници, посветени на публикуването на сатирични статии, които наподобяват новини, но често са абсурдни. Такива сайтове винаги съдържат пояснението, че информацията е сатирична

2.1 ДОБРИ ПРАКТИКИ

Фалшивите новини далеч не са съвременен феномен, но придобиват особено мащабно средство за разпространение в лицето на социалните мрежи, а развитието на технологиите за създаване на дигитално съдържание прави възможно манипулирането не само на текст, но и на мултимедийни материали – снимки, аудио и видео, много убедително и трудно различимо. Можете да използвате тези съвети, подготвени от Международната федерация на библиотечарските асоциации и институции (МФБАИ, англ. IFLA) за да научите повече за съдържанието, което намирате онлайн.

- Проверете източника
 - Кой е сайтът? Каква е репутацията му?
 - Ясен ли е собственикът – има ли ясно посочено име на личност или компания, която стои зад сайта?
 - Има ли видима и достъпна контактна информация (реално съществуващи име, адрес, имейл, телефон за връзка)?
 - Споделената информация потвърждава ли се от други, независими източници – ако направите търсене за същата информация, ще я намерите ли и на други места?
- Погледнете заглавието – ако то е сензационно, използва силни думи и препинателни знаци, които провокират емоции, вместо да информират, подходете с повишена критичност
- ... но не се ограничавайте само с него – Ако продължите да четете текста, информацията в статията отговаря ли на заглавието?
- Проверете автора
 - Има ли изобщо автор или е анонимно? Ако няма посочен автор, това често се прави, за да се избяга от отговорност
 - Ако е посочен автор – това реално съществуваща личност ли е или е измислен?
- Източници – проверете какви източници са цитирани в самата статия, дали заслужават доверие и дали информацията в тях отговаря на

съдържанието. Ако изобщо няма посочен източник, подходете с повишена критичност

- Проверете датата на публикацията – често стари новини се рециклират и пускат като нови, дори и вече да не са актуални.
- Шегата ли е? – възможно е публикуваната информация да е сатира, добре е да се провери авторът и да се потърси съобщение, което посочва, че публикацията е сатира.
- Проверка за обективност – дали това, което знаете по дадена тема, не влияе върху преценката ви за него.
- Попитайте експертите – потърсете експерт по темата, за да ви каже дали информацията е вярна или не, както и дали тълкуването ѝ не е тенденциозно.

Ако имате съмнения за достоверността на информацията, не я разпространявайте и споделяйте.

ЗАДАЧА 2 *Дайте примери за фалшиви новини, с които сте се сблъскали. По какво сте разпознали недостоверната информация?*

3 ИЗТОЧНИЦИ

Superhosting.bg. *Домейни от първо ниво (TLD)*. <https://help.superhosting.bg/tld-sld-regional-domains.html>, 2022.

Wikipedia.org. *Домейн от първо ниво*. <https://en.wikipedia.org/wiki/URL>, 2022.

Wikipedia.org. *Фалшиви новини*. https://bg.wikipedia.org/wiki/Фалшиви_новини, 2022.

Марковски, Вени. *Фалшивите новини и как да се борим с тях*, Клуб „Z“. https://clubz.bg/52492-falshivite_novini_i_kak_da_se_borim_s_tqh, 2017.

Николова, Николина, и Елиза Стефанова. *Информационни и Комуникационни Технологии - 5 Клас*. Просвета, 2012.

Симеонова, Валерия. *Лекционни Материали По Информационни Системи и Технологии*. 2018.